

Jaargang 41

Nummer 4

Juni 2010

Prijs € 6,20

**WK voetbal in Zuid-Afrika:
brug of kloof?**

Maatschappij Politiek

**Vakblad voor
Maatschappijleer**

Vrijdag 22 oktober 2010

Dag van Mens en Maatschappij

Thema: 'Beroepseer of beroepszeer?'

Docenten VO: Aardrijkskunde, Filosofie, Geschiedenis, Godsdienst & Levensbeschouwing, Maatschappijleer

- > Ochtend: vakinhoudelijke nascholing
- > Gastspreker: prof. dr. Arnold Heertje
- > Middag: lezing en workshops n.a.v. het dagthema

Noteer 22 oktober 2010 alvast in uw agenda!

In september verschijnt de folder met het volledige programma en start de inschrijving op www.rug.nl/uocg/dvmm

Start het komend schooljaar met een bezoek aan

DE HAAGSE TRIBUNE

Bekijk de nieuwe programma's en schrijf snel in !!!

De Haagse Tribune is een educatief programma rond het Binnenhof voor het voortgezet onderwijs. Deelname is gratis

DE HAAGSE TRIBUNE

WWW.DEHAAGSETRIBUNE.NL

Redactioneel

De vijftigplussers onder de maatschappijleraren weten het nog wel: Zuid-Afrika was voor Maatschappijleer niet zomaar een land. Enerzijds was Zuid-Afrika een land waarmee Nederland sterke banden had vanwege Jan van Riebeeck en de kolonisten van weleer, vanwege de taalverwantschap die daar uit voortvloeide en vanwege de aanwakking van emigratielust, ook naar dat land, door de Nederlandse overheid gedurende de jaren vijftig. Ik herinner me dat de hoofdmeester van mijn lagere school - hij kon prachtig over de Boerenoorlog vertellen - samen met mij de school verliet; ik om naar het middelbaar onderwijs te gaan, hij om naar Zuid-Afrika te emigreren, zijn zoon achterna die daar in 1956 een boerderij was begonnen. Anderzijds was Zuid-Afrika de staat van het kwaad van de Apartheid. Racisme, nota bene wettelijk voorgeschreven! *Gefundenes Fressen* voor het nog jonge Maatschappijleer van de jaren zeventig en tachtig.

En nu staat Zuid-Afrika ineens weer in het brandpunt van de belangstelling, ook van uw leerlingen. Niet vanwege die historische banden met Nederland en de Apartheid, maar omdat Zuid-Afrika het wereldkampioenschap voetbal organiseert. Een mooi aangrijpingspunt om nog eens terug te kijken? Dat ook, maar het is tevens een goede gelegenheid om na te gaan wat een dergelijk evenement kan betekenen voor een land met vele problemen, waaronder - nog steeds - die moeizame verhoudingen tussen blank en zwart en tussen rijk en arm. Sport verbreedert, wil het cliché. Sceptis blijkt echter op zijn plaats, dat is althans mijn eerste conclusie na lezing van de stukken daarover in dit nummer. Sport verbreedert, maar geld splitst, om er maar een ander cliché tegenover te zetten. Welke van de twee scoort in Zuid-Afrika de meeste doelpunten?

Hans van der Heijde

Inhoud

Voetbal om te overleven <i>Special wereldkampioenschap voetbal</i>	4
Tussen euforie en kater <i>Interview met documentairemaker Rudi Boon over WK-voetbal in Zuid-Afrika</i>	5
Lessuggestie bij documentaire Trade Mark 2010	7
Vijf vragen over Zuidelijk Afrika	8
Wilders of Mekka? <i>Historische continuïteit van populistische antipolitiek</i>	9
Onderwijs in democratie <i>Roep om duidelijker profilering van Maatschappijleer</i>	11
Controverse in het mbo <i>Vershil in inzicht over leerdoel burgerschapsvorming</i>	12
Onderwijsideologie tot wet 1verheffen? <i>Pleidooi tegen competentiegericht onderwijs in mbo</i>	14
Maatschappij & Politiek krijgt 7+ <i>Enquête onder lezers vakblad voor Maatschappijleer</i>	16
Meer dan een stripverhaal <i>Graphic novels als lesmateriaal voor Maatschappijleer</i>	17
RUBRIEKEN	
Grom	13
Op de werkvloer <i>Jeugd van tegenwoordig</i>	15
Geknipt	18
Lesmateriaal <i>Reclame</i>	19
NVLM	22
Gesignaleerd	23

Voetbal om te overleven

Wolter Blankert

Terwijl het einde van het schooljaar nadert, stijgt de voetbalkoorts. Het wereldkampioenschap voetbal biedt de mogelijkheid de blik op Zuid-Afrika te richten. Daarmee treedt u in de voetsporen van de eerste generatie leraren Maatschappijleer, die meestal veel tijd uittrok om de apartheid aan de kaak te stellen.

Het kostte in de tijd van de apartheid niet veel moeite om het hele thema Internationale Verhoudingen (buiten Europa) aan de situatie in Zuid-Afrika op te hangen. Daarbij kon de leerkracht een beroep doen op tal van *aktiegroepen* en *komitees*. Die tijd is gelukkig voorbij. Daarmee is Zuid-Afrika binnen ons vak in de vergetelheid geraakt. Binnenkort staan de schijnwerpers weer op dit land gericht en waarom zou u daar niets mee doen, zo kort voor de vakantie, wanneer u uw vaste programma natuurlijk al lang heeft afgerond?

Leervragen voetbal

Vragen die u tijdens uw lessen over Zuid-Afrika aan de orde kunt stellen zijn: 'Levert een dergelijk festijn iets zinvol op voor het gastland met een overwegend straatarme bevolking, en speelt ras nog een rol in Zuid-Afrika en in het verlengde daarvan in de wereld? Nog steeds biedt Zuid-Afrika een goed uitgangspunt om de tegenstelling arm-rijk in de wereld concreet te maken.

Daarbij kunt u gebruik maken van de op pagina 7 besproken documentaire *Trade Mark 2010* van VPRO's *Tegenlicht*. Vanzelfsprekend bestaan er ook andere mogelijkheden. Aan informatie over Zuid-Afrika zal de komende tijd geen gebrek bestaan. Zelfs het laten bestuderen van foto's van sportteams kan een onderwijskundig doel dienen. Biedt het Nederlandse elftal (qua opleiding en afkomst) een doorsnee van de Nederlandse bevolking en geldt dat ook voor hockey? Hoe zit dat met Zuid-Afrika, heeft de *regenboognatie* ook een *regenboogelftal*. Is er een verschil met het rugbyteam van dat land? Dergelijke foto's kunt u op internet te kust en te keur aantreffen. Wij mogen ze niet voor u afdrukken omdat op dergelijk materiaal bijna altijd een schat aan reproductierechten rust. Zelfs overname op uw (extern toegankelijke) privéwebsite kan al tot een forse claim (van fotograaf of/en geportretteerde) leiden. Sport verbreedert, zolang geld geen rol speelt.

Antipartheid

De eerste persoon in Nederland die zich consequent tegen de apartheid keerde was koningin Juliana. In 1949, een jaar na de invoering ervan, veegde zij de bezoekende premier van dat land, Daniel François Malan, de mantel uit; tot grote

ergernis van de socialistische minister-president Willem Drees. Hij duidde de apartheid aan als het 'inboorlingenvraagstuk', stimuleerde emigratie naar dat land en sloot er 1951 een cultureel akkoord mee. Koningin Juliana verklaarde Zuid-Afrika nooit te zullen bezoeken zolang er apartheid zou bestaan en deed via kerkelijke organisaties forse donaties aan de antiapartheidsbeweging. Dat was een van de redenen dat men haar *wereldvreemd* vond. Voor Nederlandse verhoudingen klopte dat. Het was de tijd dat Nederlanders veel sympathie koesterden voor ons 'broedervolk', voor 'deze dochter van de Nederlandse stam' (aldus Drees, bij een bezoek aan het land in 1953) en de jeugd (jongens) zich laafde aan boeken als *Paul Kruger, de leeuw van Zuid-Afrika* (waarin moeder onze Paul een mild standje geeft omdat hij als tienjarige zijn luie, volwassen kaffers met een zweep afrost). Overigens trok de echtgenoot van de vorstin zich ook op dit punt niets van haar aan en bezocht Prins Bernard het land in 1954 om de economische relaties te versterken en te jagen... op wild en vrouwen.

Wending

Het bloedbad in Sharpeville, begin 1960, waarbij de politie 69 vreedzame betogers doodschoot, betekende een ommekeer in de publieke opinie. In principe werd apartheid daarna alom afgekeurd, zonder dat dit in de officiële politiek doorwerkte. Die *voorzichtige* aanpak van de regering leidde tot de oprichting van diverse actiecomités die zich tegen de apartheid keerden, of tegen de blanke overheersing in Afrika in het algemeen.

Wat dit laatste aangaat, was het Angola Comité (1961), georganiseerd door Sietse Bosgra, zeer succesvol. Na de onafhankelijkheid van de Portugese koloniën (1975) fuseerde het met enkele antiapartheids-groepen tot het Komitee Zuidelijk Afrika. Deze organisatie bleef vasthoudend de publieke opinie in Nederland bewerken, onder meer om een boycot, tot het einde van de apartheid, zo volledig mogelijk te maken. De aanhang van het comité was zo groot dat het het *African National Congress* (ANC) miljoenen steun kon bieden bij de eerste verkiezingen in 1994. De diverse bewegingen zijn daarna opgegaan in het Nederlands Instituut Zuidelijk Afrika (Niza), dat zich nu op heel Afrika richt en waarop u nog steeds een beroep kunt doen (www.niza.nl) ◀

Interview met documentairemaker Rudi Boon over WK-voetbal in Zuid-Afrika

Tussen euforie en kater

Wolter Blankert

Naar aanleiding van het komend wereldkampioenschap voetbal maakte Rudi Boon een documentaire over gebroken beloften: *Trade Mark 2010*. Dit sportfestijn moest Zuid-Afrika prestige opleveren en een aanzet zijn voor verdere economische ontwikkeling waarvan alle bevolkingsgroepen zouden profiteren. Deze laatste belofte lijkt achter de horizon te verdwijnen.

'Aan deze documentaire is veel research voorafgegaan. Dat is ook het belangrijkste verschil tussen een reportage en een goede documentaire. Bij een reportage probeer je een bepaalde gebeurtenis zo goed mogelijk in beelden te vatten. Bij een documentaire wil je een boodschap overbrengen; natuurlijk niet een boodschap van eigen makelij, maar berustend op uitgebreid onderzoek vooraf. Bij het binnenhalen van het wereldkampioenschap zijn zowel door de regering van Zuid-Afrika als door de wereldvoetbalbond FIFA stellige beloften gedaan over de economische uitstraling, waarvan alle geledingen van de Zuid-Afrikaanse maatschappij zouden kunnen profiteren. Met dergelijke beloften moet in dit land voorzichtigheid worden betracht. Veel mensen zijn teleurgesteld in de praktische resultaten van het verdwijnen van de apartheid. Van de in het vooruitzicht gestelde welvaartsverbetering merken de meeste mensen weinig tot niets. Nu zijn dergelijke beloften herhaald naar aanleiding van dit

wereldkampioenschap en opnieuw lijkt er weinig van terecht te komen. De kans bestaat zelfs dat de economische crisis hier na het wereldkampioenschap hard toeslaat, omdat er nu veel investeringen in de bouw en dergelijke naar voren zijn gehaald.'

FIFA

'Eens raakt het geduld van mensen op en populistische leiders kunnen daar gebruik van maken. Natuurlijk kan dit sportevenement geen algemene welvaart bewerkstelligen, dat begrijpt iedereen. Daarom is het zo jammer dat de mogelijkheden die er wel waren, ook ongebruikt blijven liggen. De regering van het land en de provincie- en stadsbesturen zijn door de knieën gegaan voor de eisen van de FIFA, die alleen oog heeft voor het eigen voordeel en daarnaast elk risico wil uitsluiten. Daarom verrijst in Kaapstad een hypermodern, even prachtig als peperduur stadion op een veilige plek, ver buiten de volkswijken (*townships*) waar de voetbalfans wonen en

waar al een prima bruikbaar stadion staat; zeker na een opknapbeurt. Dit jaagt de stad onnodig op kosten die men zich niet kan veroorloven, terwijl de kans groot is dat er na het toernooi nauwelijks emplooi voor zal bestaan. Dat is een blijvende last voor de stad. Nog erger is dat allerlei mensen, die met recht hun hoop op dit kampioenschap hadden gevestigd, zoveel mogelijk buiten de deur worden gehouden. De voorwaarden van de FIFA kennen binnen de wijde omtrek van het stadion een monopoliepositie toe aan de multinationals die als sponsor optreden. De kleine middenstanders uit de informele sector worden daardoor buiten de deur gezet. Als bezoeker word je zo gedwongen bij McDonald's te lunchen en niet bij een plaatselijk stalletje dat betere kwaliteit levert. Met de souvenirverkoop is het nog triester gesteld. Het zal een bezoeker de grootste moeite kosten de originele, handgemaakte producten te vinden van plaatselijke ambachtslieden, die bovendien illegaal handelen als er iets over het wereldkampioenschap op staat.

Zelfs het jaartal 2010 mag alleen door de FIFA worden gebruikt. Bij overtreding volgen hoge boetes.'

Wrang en kleingeestig

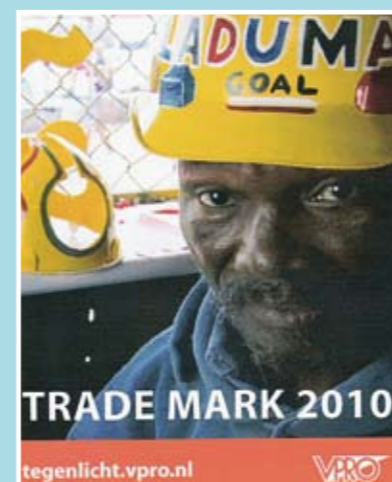
'Dergelijke berichten kwamen uit Zuid-Afrika zelf, vooral van wetenschappelijke zijde. Vervolgens heeft ons team grondig nagezien of deze berichten klopten en toen dat het geval bleek te zijn, heeft het een opzet gemaakt om de tegenstelling tussen belofte en werkelijkheid zo goed mogelijk in beeld te brengen. Wij wilden de mensen aan het woord laten, die rechtstreeks nadeel van de FIFA-regels ondervinden, zoals een uitstekende gids uit de krottenwijk, een pensionhoudster, een vrouw met een voedselstalletje en een maker van souvenirs. Het ging om een bewuste keuze. De volledig kanslozen zouden bij elke opzet buiten de boot zijn gevallen. Wrang mag je ook zeker het lot van de bouwvakker noemen, die vier jaar vol trots en met toewijding aan het stadion heeft gewerkt. Het heeft hem vier jaar werk opgeleverd, maar daarvoor had hij

ook steeds werk, bij hetzelfde bedrijf. Na de voltooiing van het stadion heeft hij zijn baan verloren. Of het bedrijf werkelijk geen nieuwe opdrachten heeft of nu aan anderen de voorkeur geeft, blijft gissen. Zeker is dat het bouwbedrijf een enorme winst heeft opgestreken. Tot enige welvaart bij de arbeiders heeft de stadionbouw evenwel niet geleid, daarvoor liggen de lonen veel te laag. Deze arbeider staat er kortom een stuk beroerder voor dan voor die bouw, al heeft hij nu wel weer los-vast werk gevonden (hiervoor moet hij vanwege het slechte openbaar vervoer wel in het holst van de nacht uit bed). Kleingeestig is dat op een verzoek van de bouwvakkers voor een of meer vrijkaarten voor wedstrijden, geen enkele reactie is gevolgd. Hoogwaardigheidsbekleders tonen zich letterlijk doof voor heel redelijke wensen van mensen die zich als bouwvakker voor dit kampioenschap hebben uitgesloofd of straks een grijpstuiver hopen te verdienen. In plaats van zo veel mogelijk mensen bij deze gebeurtenis te betrekken, sluit men ze uit.'

Euforisch

'Begrijp me niet verkeerd. Het wereldkampioenschap bood een unieke kans die Zuid-Afrika wel moest grijpen. De bevolking toonde zich euforisch en trots om als eerste land in Afrika en als een van de weinige landen in de Derde Wereld de kans te krijgen dit evenement te organiseren. Het droeg bij aan de eigen waarde, heel de bevolking stond en staat erachter. Geen overheid had zich kunnen veroorloven zich vanwege de kosten terug te trekken. Dat zou de bevolking nooit hebben geaccepteerd. Met dat enthousiasme en die enorme

betrokkenheid is daarna niets meer gedaan door geheel voor de vaak onredelijke eisen van de FIFA te zwichten. Het is een gemiste kans; ook voor de FIFA, die pretendeert een wereldomvattende organisatie te zijn. In die strategie past een kampioenschap in Afrika uitstekend, maar vervolgens weigert de FIFA er op enige manier rekening mee te houden dat het een arm land betreft. Zuid-Afrika moet aan dezelfde, en zelfs hogere, voorwaarden voldoen als destijds de Verenigde Staten. Elke aanpassing aan de omstandigheden geldt bij de FIFA als een taboe. Zo draagt het gastland ook alle financiële risico's. Daarnaast laat de film ook nog iets heel anders zien - en dat hebben we niet bewust geregisseerd - namelijk de enorme kracht die een nieuwe generatie Zuid-Afrikanten, opgegroeid na de apartheid, tentoonspreidt. Zij geven de apartheid niet meer de schuld van alles, maar proberen zelf hun kansen te grijpen. Ik denk dat verschillende spelers in de documentaire dat ook zeker zal lukken, al is het dan meer ondanks dan dankzij het wereldkampioenschap. Om die reden ben ik dit keer een stuk optimistischer teruggekomen dan na eerdere bezoeken.'

Trade Mark 2010, een documentaire over de schaduwzijde van het wereldkampioenschap voetbal. Regie: Rudi Boon en Stefano Bertacchini. Duur: 48 minuten. Uitgebracht door: *Tegenlicht*, VPRO, uitgezonden op 16 november 2009 en een dag later herhaald. De dvd is te bestellen (€ 27,50) via www.tegenlicht.vpro.nl, of *Tegenlicht*, Postbus 11, 1200 JC Hilversum, 035-6712188.

Lessuggestie bij documentaire Trade Mark 2010

Trade Mark 2010 is een documentaire over de nalatenschap van het wereldkampioenschap voetbal in Zuid-Afrika. De documentaire duurt 50 minuten en een natuurlijk breekpunt dient zich aan rondom de dertigste minuut, wanneer het algemene deel overgaat in de behandeling van de keuze voor een nieuw stadion. Tot dat punt is de film, met steeds wisselende beelden en voorzichtig gedoseerde beschouwingen, geschikt voor alle schooltypen. Daarna krijgen die beschouwingen meer ruimte, waardoor een deel van de leerlingen zal afhaken. De slotminuten mag ze echter niet worden onthouden.

Snapshot

Een documentaire met ondertiteling heeft het voordeel dat het eenvoudig is er foto's met tekst uit te knippen (in de knoppenbalk van het dvd-programma drukt u op de knop foto of snapshot). Deze geprinte foto's met tekst kunt u vervolgens aan de leerlingen voorleggen, met de opdracht de tekst vanuit de film te verklaren (bevordert het geconcentreerde kijken), een tegengedruide te laten horen ('die speler heeft geen gelijk, omdat...') en de standpunten van de spreker in een groep ter discussie te stellen (stimuleert uitwisseling van standpunten en het kritisch volgen van film-materiaal). In sommige klassen kan het aardig zijn dat laatste via een klein rollenspel te doen. Op deze opzet zijn variaties denkbaar, waarbij het van invloed is of u zich tot enkele foto's beperkt of een groter aantal illustraties beschikbaar stelt. Op deze pagina zijn vier foto's met tekst als voorbeeld opgenomen, opgetekend uit de mond van vier hoofdrolspelers. Bij elke foto kunnen de volgende vragen aan (een groep) leerlingen worden voorgelegd:

1. Welke standpunten draagt deze speler in de film uit?
2. Heeft hij/zij die standpunten goed onderbouwd?
3. Ben je het ermee eens?
4. Waarom zal de wereldvoetbalbond FIFA het er niet mee eens zijn?
5. Welke beslissing zou jij nemen en waarom?

Als u dieper op de zaak wilt ingaan, kunt u voor een schat aan informatie terecht op de website <http://tegenlicht.vpro.nl/>. Hier vindt u uitvoerige teksten met achtergrondinformatie (onder meer in pdf-bestanden) en tal van foto's. Hier komt u ook

terecht als u bij een zoekmachine 'Trade Mark 2010' intypt. ◀

Wolter Blankert

Rudi Boon (1946) is een veteraan in de journalistiek over Zuid-Afrika. Na zes jaar fractiemedewerkschap bij de Pacifistisch Socialistische Partij (PSP, opgegaan in Groen Links) trad hij in 1982 toe tot de redactie van het weekblad *De Groene Amsterdammer* waar hij Zuid-Afrika onder zijn hoede kreeg. Voor onafhankelijke journalisten was het land destijds gesloten. Hij reisde op een toeristenvisum rond om apartheidbestrijders, zoals Zinzi Mandela (de dochter van Nelson en Winnie Mandela) te interviewen. Het leverde spraakmakende artikelen op, maar maakte hem ook tot ongewenst persoon in Zuid-Afrika. Daarop bezocht hij de frontlijnstaten, waar hij onder meer de latere president Thabo Mbeki interviewde, naast andere kopstukken van het *African National Congress* (ANC). (De vader van Thabo Mbeki zat met het grootste deel van de eerste generatie leiders gevangen op Robbeneiland.) Dit mondde uit in een boek met de profetische titel *Over vijf jaar in Johannesburg* (1986). Vanaf 1990 is Boon werkzaam bij de VPRO, de laatste tien jaar als maker van tal van televisiedocumentaires, waarvan de *Wouter Tapes* (een documentaire over Wouter Bos tijdens de verkiezingscampagne in 2006) waarschijnlijk de meeste bekendheid geniet.

Nelson Mandela in gesprek met Sietse Bosgra, 1993 (foto: Bob van der Winden, uit collectie IISG)

Vijf vragen over Zuidelijk Afrika

Sietse Bosgra is decennia lang een begrip geweest als iemand die koos voor een leven van actievoeren. In 1961 richtte hij het Angola Comité op. Dit comité ging in 1976 op in het Komitee Zuidelijk Afrika, dat tot een doeltreffende bestrijder van de apartheid uitgroeide.

1 Wat waren uw motieven om in 1961 het Angola Comité op te richten?

‘In de jaren vijftig, toen ik student was in Amsterdam, vochten de Amerikanen in Vietnam een oorlog uit, waarbij 2,5 miljoen Vietnamezen de dood vonden. De hoop dat we na de miljoenen doden in de Tweede Wereldoorlog van nieuwe gruwelen af zouden zien, werd de bodem ingeslagen. In de hele wereld kwam jongeren in actie om het Amerikaanse beleid te veroordelen. Al eerder weigerde een andere bondgenoot van Nederland, Frankrijk, het recht van de Algerijnen op onafhankelijkheid te erkennen. Dit had een half miljoen gedode Algerijnen tot gevolg. In het jaar dat Algerije vrij werd, begon een derde bondgenoot binnen de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), de dictatuur in Portugal, een oorlog in de koloniën in Afrika. Toen deze landen onafhankelijk werden, kwam de vrijheid aan de grens van Zuid-Afrika, als laatste fase van de moeizame strijd van de zwarte bevolking naar gelijkberechtiging.’

2 Bewustwording in Nederland was bij u een belangrijke doelstelling. Heeft het vak Maatschappijleer daarbij een rol gespeeld? Zocht u contact met docenten Maatschappijleer of werd er materiaal voor dit vak ontwikkeld?

‘Niet direct, maar we moeten dankbaar zijn dat we in Nederland in een democratie leven, waar we zonder gevaar kunnen zeggen hoe we over zaken denken. Die democratie geeft ons ook de mogelijkheid om onze medeburgers ervan te overtuigen dat we een ander beleid van onze regering willen. Door onze medemensen van de misstanden bewust te maken kunnen we de koers van de regering wijzigen. Na jarenlang actievoeren stemde het Nederlandse parlement jaar na jaar voor economische sancties tegen Zuid-Afrika en de Nederlandse regering gaf tijdens de (laatste) jaren van strijd materiële steun aan het *African National Congress* (ANC).’

3 U riep op tot een economische boycot van Zuid-Afrika. Heeft deze boycot een wezenlijke bijdrage aan de teloorgang van het apartheidsregime geleverd?

‘Onze grootste klapper was een actie tegen de invoer van olie door Zuid-Afrika. Het land was volledig afhankelijk van ingevoerde olie en de olieboycot van de Arabische landen was zo lek als een mandje. We hebben toen op een geheim adres in Amsterdam een onderzoeksbureau opgericht met de onschuldige naam *Shipping Research Bureau*. Drie mensen spoorden daar jarenlang tankers op die olie met een valse bestemming naar Zuid-Afrika vervoerden. Door dit aan de kaak te stellen moest Zuid-Afrika een steeds hogere premie voor de oliesmokkel betalen. De schulden liepen zo hoog op dat het land in 1985 in een schuldencrisis belandde, het eerste teken dat de apartheid niet te handhaven viel. In 1986 gaf president Pieter Willem Botha toe dat Zuid-Afrika toen al 22 miljard Rand (ongeveer 20 miljard dollar) premie voor de oliesmokkel had betaald, ruwweg evenveel als de totale staatsschuld. De waarde van de rand halveerde.’

4 Vindt u het terecht dat Zuid-Afrika (met een enorm armoedeprobleem) zich met het geldverslindende wereldkampioenschap voetbal heeft belast?

Een dergelijk groot evenement kan een land helpen uit de armoede te komen. Het land wordt door de enorme publiciteit in de hele wereld op de kaart gezet en daarvan kan bij het zakendoen worden geprofiteerd. Daarnaast zijn er de inkomsten van de vele bezoekers, die vaak meteen een toeristische rondreis maken.’

5 Heeft een leven van actievoeren u voldoening geschonken en welke motieven kunt u de huidige generatie scholieren geven om zich bij de gang van zaken in de wereld betrokken te voelen?

‘Ons leven wordt in belangrijke mate beïnvloed door wat er elders in de wereld gebeurt. Door gevaarlijke experimenten van Amerikaanse bankiers, met een regering die hen niet voldoende controleerde, zit praktisch de hele wereld in een economische crisis die onze economische vooruitgang jarenlang zal blokkeren. Het is niet alleen een uitdaging om je voor een betere wereld in te zetten, het geeft je ook voldoening om te weten dat je van nut bent geweest en werkelijk iets hebt bereikt.’ ◀

Wolter Blankert

Historische continuïteit van populistische antipolitiek

Wilders of Mekka?

Hans van der Heijde

In het vorige nummer van

Maatschappij & Politiek

beargumenteerde Jan

Dirk Gerritsen dat er geen

grond is voor het trekken

van vergelijkingen tussen

de Partij voor de Vrijheid

(PVV) en de Nationaal-

Socialistische Beweging

(NSB). Voor zover die ver-

gelijking bedoeld is om

de PVV met de NSB te as-

sociëren en dus verdacht

te maken, heeft Gerritsen

volkomen gelijk: de PVV

koestert geen enkel stand-

punt, ontleend aan het fas-

cisme/nationaalsocialisme

en wijst de parlementaire

democratie niet funda-

menteel af. Verdachtma-

kingen in die richting zijn

niet alleen onjuist, maar

bovendien politiek onzin-

delijk.

Men hoeft echter ook niet roomser dan de paus te zijn. Zo lijkt de vraag wel degelijk gerechtvaardigd of er sprake is van een historische continuïteit van populistische antipolitiek, in de zin van een zich steeds weer reproducerend volksdeel, dat zich niet politiek vertegenwoordigt voelt in de parlementaire democratie, aangedreven wordt door al of niet te-rechte frustraties en aldus een visrijke vijver vormt voor populistische leiders van de luide provocaties. Oftewel, kan er wat dat betreft toch een continue lijn worden getrokken van NSB naar Boerenpartij (BP) naar Centrum-Democraten (CD) naar Lijst Pim Fortuyn (LPF) naar PVV? Visten en vissen die in hetzelfde deel van de electorale vijver? (Let wel, met die vraag wil ik absoluut geen ideologische overeenkomsten suggereren.)

Ideologie

Die kwestie van wel of geen ideologische overeenkomsten is overigens tenminste deels een schijnprobleem.

Ten eerste veronderstelt het opwerpen ervan dat het fascisme (waarmee vanaf hier ook het nationaalsocialisme is bedoeld) een politieke ideologie was en is, dat wil zeggen: een samenhangend stelsel van ideeën over hoe maatschappij en staat en hun onderlinge verhouding het best kunnen worden georganiseerd, en hoe dat te bereiken. Dat is het fascisme niet.

Elke analyse van het fascisme vanuit het perspectief van zijn ideeën stuit onmiddellijk op het ontbreken van samenhang, op fundamentele inconsistenties en op grote en wezenlijke verschillen naar plaats en tijd. Fascisme kan alleen vanuit zijn praktijk worden begrepen, zeg ik in navolging van Robert Paxton. Paxton overtuigde in *De anatomie van het fascisme* (Amsterdam, 2005) zowat de hele politicologische en geschiedkundige

wereld ervan dat fascisme niet zozeer een ideologie, als wel een attitude is. Een attitude die, gevoed door angst en frustratie en zonder zich te willen laten hinderen door intellectuele nuances of morele aarzelingen, op onmiddellijke uitingen van agressieve daadkracht is gericht. Fascisme beschouwen als een attitude betekent echter dat er geen absolute scheidslijn tussen fascisme en non-fascistische ideologieën kan worden getrokken. Die scheidslijn komt op het terrein van de praktijk, van de daad, te liggen.

De provocerende taal van stadscommando's, knieschoten en af te hakken neuzen is tot nog toe niet meer dan dat, maar in praktijk gebracht is die scheidslijn overschreden.

Steun

Ten tweede gaat die kwestie voorbij aan de aard van de electorale steun voor die historische reeks van partijen en bewegingen, zoals hierboven is opgesomd.

Allemaal beleefden ze een electoraal *finest hour* (als die negen zetels van de PVV er meer worden, beleeft de PVV er zelfs twee), zo ook de NSB, die een keer 8 procent van de stemmen binnensleepte - zij het bij Statenverkiezingen. Dat *finest hour* van de NSB zal niemand echter uitleggen als een kortstondige omarming van het fascisme door een deel van het Nederlandse electoraat van

die tijd. Noch zal iemand de 9 procent van de Amsterdamse stemmen op de Boerenpartij bij de Statenverkiezingen van 1966 en de zeven Kamerzetels die de Boerenpartij in dat jaar veroverde, als uiting van steun voor de geplaaide Nederlandse boeren uitleggen. Commentatoren wrongen zich destijds in bochten om deze antipolitieke onderstroom van proteststemmers een naam te geven, zonder associaties met fascisme te wrek-

Poujadisme: ontevreden boeren stemden op de Boerenpartij (foto: Europese Unie).

ken, en kwamen uit op *poujadisme*. Overigens waren die zeven zetels voor de Boerenpartij nog een tegenvaller: de verwachting betrof minstens tien zetels. Dat dat aantal niet bewaarheid werd had veel te maken met de onthulling dat een beoogd Eerste Kamerlid van die partij in een eerder leven blij had gegeven van nationaalsocialistische sympathieën. Niet veel later bleek dat de ledenlijst van de Boerenpartij nogal wat namen van voormalige NSB'ers telde - maar dat terzijde. Waar het om gaat is een zekere continuïteit die hieruit spreekt. Binnen het electoraat bevindt zich door de tijd heen een groep die uiting wil geven aan het 'er genoeg van hebben', waarbij er staat voor: *het politieke gezwam, politieke zakkenvullerij, de softe aanpak van van alles en nog wat, gebrek aan daadkracht, niet gehoord te worden, altijd met de ellende te worden opgezadeld, Den Haag, het establishment...* enfin, de lijst is moeiteloos uit te breiden. De sympathie van deze groep gaat onveranderlijk uit naar figuren met talent voor provocatie, die de verschillende maatschappelijke problemen weten te bundelen tot een paar eenvoudige oorzaken met bijbehorende vijandbeelden en de taal bezigen van de krachtige daad en de grote schoonmaak.

Proteststemmers

Vanuit dat perspectief beschouwd is er dus wel degelijk sprake van continuïteit: NSB, BP, CD, LPF en PVV ontleenden, respectievelijk ontleenden hun electorale successen aan die antipolitieke proteststemmers. Het is zinloos die continuïteit ideologisch te willen duiden: het gaat hier immers niet om ideologie als een min of meer uitgekristalliseerd en samenhangend stelsel van ideeën, maar om frustratie, angst, woede en vooroordelen als peilers onder een attitude die ongedifferentieerde daadkracht eist zonder nuancerende moeilijkdoenerij, en een uitlaatklep zoekt in de vorm van luide provocatie. Die electorale *finest hours* werden bij alle partijen en bewegingen tot aan de PVV snel gevolgd door inzakken of zelfs zelf-destructie. De attitudebenadering biedt daarvoor een goede verklaring. Zolang die partijen en bewegingen niet een politiek dominante kracht worden en het politieke systeem flink aan het wankelen kunnen brengen, blijft werkelijk vertoon van agressieve daadkracht uit en worden de antipolitieke proteststemmers al snel teleurgesteld. Juist in hun afkeer van de nuance en morele overwegingen gaat de eis van onmiddellijke bevrediging

van hun behoeften schuil. Als die niet wordt geleverd, is het met hun steun gedaan.

Reactie

De vaststelling dat van een historisch continu verschijnsel sprake is, mag natuurlijk niet leiden tot schouderophand reageren als weer een nieuwe populistische provocateur de kop opsteekt en razendsnel in de peilingen omhoogschiet. Een significant deel van het electoraat heeft het gevoel stelselmatig te worden genegeerd in de parlementair-democratische belangenafwegingen, maar tegelijkertijd wel steeds naar de hoek van het maatschappelijke tapijt te worden gedrongen, een tapijt waar alle problemen onder worden geveegd. Dat gevoel moet serieus worden genomen. Voor zover terecht, moet het met concrete maatregelen worden beantwoord en voor zover het uit een antipolitieke, door xenofobische en andere vooroordelen bepaalde attitude voortvloeit, moet de reproductie van die attitude worden tegengegaan. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Roep om duidelijker profilering van Maatschappijleer

Onderwijs in democratie

Hessel Nieuwelink

In het onderwijs wordt steeds meer aandacht aan burgerschap besteed. Sinds enkele jaren bestaan er voor verschillende onderwijsniveaus wettelijk voorschriften. Dat klinkt allemaal erg mooi. Blijkbaar levert het gehele onderwijs nu zelfs expliciet een bijdrage aan onze democratie! Een overwinning voor Maatschappijleer? Helaas is dit te optimistisch gedacht. Aandacht voor burgerschap en democratie in het onderwijs is niet wat men denkt.

Als ik met docenten en leidinggeven in het onderwijs over burgerschap spreek, valt mij regelmatig op dat mijn gesprekspartners burgerschap associëren met sociale vaardigheden, omgangsvormen en sociaal wenselijk gedrag. Zo geïnterpreteerd verwordt burger-

schap al gauw tot het fatsoen-moetje-doen van Jan Peter Balkenende en Guusje ter Horst. Met het samen vormen van de publieke ruimte heeft dat niet veel te maken, terwijl burger-zijn nu juist daarmee in verband moet worden gebracht.

Democratie-onderwijs

Natuurlijk, de fatsoen-moetje-doebenadering heeft aantrekkelijke kanten, waarvan eenvoud wel de meest attractieve is. Het zal docenten en hun leidinggeven aanspreken dat er geen specifiek geschoolde vakdocenten voor nodig zijn: als je burger bent kunt je ook een ander vertellen hoe dat moet, toch? Ik hoor hier echter een - te sterke! - echo van ideeën over Maatschappijleer uit de beginjaren van het vak. Ook toen vonden velen dat iedereen dat wel zou kunnen. Die denkfout is gelukkig hersteld. Het wordt tijd dat dat ook voor burgerschapsonderwijs gebeurt. Daarom is het goed om burgerschapsonderwijs in te bedden in onderwijs over democratie. Alleen dan kan duidelijk worden gemaakt dat burgerschap betrekking heeft op geweldloze conflictoplossing én op het gezamenlijk vormgeven van de publieke ruimte, en alleen dan wordt burgerschapsonderwijs meer dan compensatie voor tekortschietende opvoeding.

Democratie bij Maatschappijleer

Maatschappijleer doet al jaren aan democratische vorming. Waarom wordt bij burgerschap dan niet onmiddellijk aan Maatschappijleer gedacht? Door de toenemende nadruk op kennisoverdracht en verminderende aandacht voor vorming? Duidelijker profilering van Maatschappijleer is dus gewenst. Dit vereist dat het vak weer eens tegen het licht wordt gehouden. Met betrekking tot de thematiek van democratisch burgerschap, gaat het dan in elk geval om onderstaande vragen:

1. Welke inhoudelijke keuzen worden gemaakt door het vak en door individuele docenten bij de definiëring van democratie? Gaat het vooral over politieke instituties of komen ook samenlevingsvormen aan bod? Uit een vergelijking van lesboeken Maatschappijleer die twee jaar geleden voor *Maatschappij & Politiek* is gemaakt, blijkt dat die vooral aandacht aan politieke instituties besteden.¹ Is dat niet te eenzijdig?
2. Hoe wordt democratie met de leefwereld van leerlingen verbonden? Is het voldoende om leerlingen theoretisch in te wijden in de democratische rechtsstaat, of moet Maatschappijleer meer aandacht schenken aan de rol

die democratisch handelen in hun dagelijkse leven speelt of kan en behoort te spelen?

Uit de bovengenoemde lesboekvergelijking bleek dat de leefwereld van leerlingen (voor zover die eenduidig is te omschrijven) niet uitgebreid aan de orde komt.

- Op welke niveaus moeten democratie en burgerschap betrekking hebben? Veelal wordt democratie vanuit de Nederlandse context behandeld. Voor zover het thema op bovennationale contexten wordt betrokken, gaat het over de instituties van de Europese Unie. Als er een internationale vergelijking wordt gemaakt, is die fragmentarisch. Het buitenland speelt een zeer beperkte rol. Is dat wenselijk?

- Hoe verhouden ideeën over democratie en burgerschap zich tot de rol die docenten bij de waardeontwikkeling van leerlingen en bij didactische keuzen spelen?

In het verleden was Maatschappijleer een vooruitstrevend vak op het gebied van didactiek. Sinds enkele jaren lijkt inhoudelijke degelijkheid voorop te staan. Wat zegt dat over vormende aspecten van maatschappijleeronderwijs? Wellicht is het zo dat in klassikale lesvormen waarden als discipline meer worden aangeleerd dan in werkvormen waar leerlingen in groepen grote en complexe opdrachten moeten uitvoeren.

Omdat Maatschappijleer een wezenlijke bijdrage aan de socialisering van leerlingen levert, behoort over deze vragen in maatschappijleerland vaker te worden gesproken. Daarom wil ik u oproepen om aan te geven hoe u die vragen beantwoordt, hoe u meent bij te dragen aan de democratische gezindheid van leerlingen en welke vormende rol Maatschappijleer daarbij behoort te spelen. Hopelijk kan dit dan een start van een nieuw debat over ons vak zijn. ◀

Noot

1. *Maatschappij & Politiek*, 2007 (febr.), nr. 1.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.nieuwelink@maatschappijenpolitiek.nl.

Verskil in inzicht over leerdoel burgerschapsvorming

Controverse in het mbo

Coen Gelinck

Terwijl de invoering van het competentiegericht onderwijs in het mbo door de Tweede Kamer controversieel is verklaard, wordt door de MBO Raad driftig verder gewerkt aan een ander controversieel onderwerp: burgerschapsvorming in het mbo. Dit voorjaar heeft de Raad een beleidsadviseur van het Procesmanagement MBO 2010 opdracht gegeven een vierde versie van het *Brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap (LLB)* op te stellen, nadat staatssecretaris Marja van Bijsterveldt de vorige versie onvoldoende had bevonden.

Het schrijven van weer een versie van het *Brondocument LLB* is bepaald geen jaloersmakende taak, want rond het burgerschapsbegrip lijkt binnen het mbo een Babylonische spraakverwarring te zijn ontstaan. De verschillen van inzicht rond dat begrip en de wijze waarop burgerschapsvorming gestalte moet krijgen lijken bovendien onoverbrugbaar groot te zijn geworden. Natuurlijk gaan verschillen in inzicht ook hier hand in hand met verschillende belangen en dat maakt het komen tot een vergelijk nog moeilijker.

Kloof

Bij een presentatie over een vierde versie van het brondocument werd herhaaldelijk het uitgangspunt naar voren gebracht dat studenten bij burgerschapsvorming moeten leren 'het gesprek aan te gaan'. Blijkbaar is dit nu het hoogste

doel van burgerschapsvorming in het mbo geworden. Ook werd gememooreerd dat docenten Maatschappijleer dat niet kunnen, het gesprek aangaan, omdat zij 'toch altijd hun stokpaardjes berijden'.

De kloof tussen de vertegenwoordigers van het kamp dat het gesprek met studenten wil aangaan (in dit artikel *kamp A*) en het kamp dat er voor wil zorgen dat studenten iets leren (*kamp B*) lijkt inmiddels dus onoverbrugbaar. Het verschil van inzicht betreft bijna alle aspecten van burgerschapsvorming in het mbo:

- Kamp A wil geen docenten Maatschappijleer voor de burgerschapsklas omdat die het gesprek niet aangaan, kamp B wil alleen bevoegde docenten Maatschappijleer voor die klas omdat zij weten waarover ze het hebben.
- Kamp A wil geen resultaatverplichting

voor studenten, maar slechts een inspanningsverplichting, want hoe kun je toetsen of iemand een modelburger is? Kamp B wil een examen, liefst een centraal examen; niet om de attitude van (al dan niet) modelburgers te toetsen, maar om te kunnen beoordelen of studenten het gewenste niveau van kennis en vaardigheden hebben bereikt.

- Dat raakt aan een ander verschil van inzicht: kamp A wil kijken of een student zich op dit vlak heeft ontwikkeld. Kamp B vindt de constatering van ontwikkeling alleen niet voldoende en verlangt het bereiken van een op voorhand bepaald niveau.
- Kamp A wil vrijheid voor de opleidingen om hun eigen onderwijs vorm te geven, kamp B heeft er weinig vertrouwen in dat dat verlangde niveau dan wordt bereikt.

Vier of vijf

Staatssecretaris van Onderwijs Marja van Bijsterveldt heeft al richtlijnen gegeven voor de ontwikkeling van de vierde versie van dit document, maar beide kampen willen die nog niet als pakket accepteren. Zo heeft de staatssecretaris besloten dat studenten alleen een inspanningsverplichting hebben; geen examen dus. Kamp A is blij met die beslissing, kamp B kan en wil zich daar niet bij neerleggen.

De staatssecretaris heeft echter ook gezegd dat er meer kenniselementen in het nieuwe brondocument moeten worden opgenomen. Kamp B is daar blij mee, kamp A wil zich daar nog niet bij neerleggen.

Op 1 mei moest de volgende versie van het brondocument gereed zijn. Als u dit leest behoort het er dus te zijn. Is het gelukt beide visies op burgerschap in één compromistekst te verenigen? Mij lijkt dat onwaarschijnlijk. Eerlijk gezegd denk ik dat beide kampen hopen dat een nieuwe staatssecretaris, Van Bijsterveldts opvolger, opdracht zal geven tot het schrijven van een vijfde versie van het brondocument. Misschien zal die versie eindelijk het startsein zijn voor goed burgerschapsonderwijs in het mbo. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: c.gelinck@maatschappijenpolitiek.nl.

Foto: Koen van Rossum

De vrijheid om onzin te uiten

Ingezonden brief in *Het Parool* van 23 april 2010:

'Lage straffen.

Wat moet je hier nog doen voor meer dan zestien maanden (echte) celstraf? In deze rubriek behandelde de inzender gisteren de rechtbankmotivering voor het vonnis tegen de moordenaar Sidi B., en die stond ook verderop in de krant.

Ik blijf verontwaardigd en verbijsterd achter. Wat kan ik, als individu, nog aan onze, mijn rechtsstaat veranderen? Wilders stemmen? Emigreren dan maar? Welke opties hebben de achterblijvende familieleden van het slachtoffer? Onbegrijpelijk en onvoorstelbaar.

E. van den B. te L.'

In de krant ondertekende Van den B. met zijn volledige naam, maar ik wil hem behoeden voor vervolging wegens laster: hij noemt taxichauffeur Sidi B. een moordenaar, terwijl de rechter hem, bewonderenswaardig goed gemotiveerd, veroordeelde voor het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel, de dood van de heer Sitek tot gevolg hebbende.

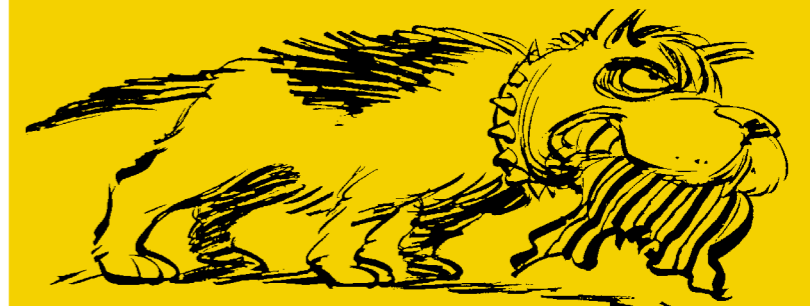
Een van de zegeningen van het recht op vrije meningsuiting is dat het een hoop onwetendheid en onzin aan het licht brengt. Van den B. vraagt zich vertwijfeld af wat hij als individu kan doen om de rechtsstaat te veranderen. Welnu, de rechtsstaat is juist mede bedoeld om ons te beschermen tegen wraakzuchtige individuen als hij! Als hij niet tevreden is met de straf die er op het omschreven delict staat, dan kan hij uitgerekend dankzij de verwerpelijke rechtsstaat op een partij stemmen die ook vindt dat de straffen hier veel te laag zijn.

Emigreren zal hem niet helpen, want onze straffen behoren al tot de hoogste van Europa.

Onderwijs over de kwetsbare rechtsstaat en over het strafrecht blijft nodig, ook als *éducation permanente* via de media, om de burgers te wapenen tegen populisme uit domheid of gemakzucht. Want het is blijkbaar geen eenvoudige kost.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

Pleidooi tegen wettelijke basis voor competentiegericht onderwijs in mbo

Onderwijsideologie tot wet verheffen?

Hans van der Heijde

Tot frustratie van de MBO Raad heeft de val van het kabinet voor uitstel gezorgd van de behandeling van het initiatief om in het hele mbo competentiegericht onderwijs wettelijk voor te schrijven. Dat verschaft de tegenstanders lucht en die zullen ze dankbaar moeten gebruiken, want de druk van de MBO Raad zal aanhouden.

Laatste opdracht voor demissionair staatssecretaris Van Bijsterveldt: 'Maak korte metten met wetsvoorstel competentiegericht onderwijs in mbo' (foto: Ministerie van OCW)

De overheid behoort wettelijke fundamenten onder het onderwijs te leggen, met geen ander doel dan voor goed onderwijs te zorgen. In Nederland beperkt de overheid zich daarbij tot het *wat*, en laat het *hoe* aan de scholen over. De Commissie Dijsselbloem heeft dat nog eens onderstreept met een verwijzing naar de Tweede Fase en het Studiehuis: daar ging de overheid de fout in door zich toch met dat *hoe* te bemoeien en die fout mag niet weer worden gemaakt.

Claims

Dat neemt niet weg dat de vraag naar wat het *hoe* van goed onderwijs is, permanent ter discussie staat en ook behoort te staan. Die discussie moet zoveel mogelijk openstaan voor en geschraagd worden door wetenschappelijke inzichten. Ook moeten alle claims die in die discussie naar voren worden gebracht, wetenschappelijk worden onderzocht, voor zover nog geen onderzoeksresultaten voorhanden zijn. Van de deelnemers

aan de discussie mag, nee, moet worden geëist dat ze claims intrekken waarvan de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek aantonen dat ze onhoudbaar zijn.

Geen van de claims waar voorstanders van het competentiegerichte leren mee schermen is wetenschappelijk houdbaar gebleken. Zelfs de kritiek uit de competentiehoek op het traditionele onderwijs blijkt bij nader inzien kritiek op een geprefabriceerde karikatuur van dat traditionele onderwijs te zijn - waarmee overigens niet gezegd wil zijn dat het traditionele onderwijs boven kritiek is verheven. Geen enkele claim wordt echter ingetrokken en kritiek wordt niet gerelativeerd, terwijl wetenschappelijk gefundeerde kritiek op het competentiegerichte leren door de aanhangers stelselmatig wordt genegeerd. Het voert te ver om al die claims en hun weerlegging hier nog eens op te voeren. Voor een overzicht verwijs ik graag naar *Mythes in het onderwijs*.¹

Kortom, het competentiegerichte leren is geen degelijk gefundeerde visie op onderwijs, maar een onderwijsideologie in de slechte zin van het woord, dat wil zeggen: een verzameling verwrongen ideeën, gebaseerd op, op hun best twijfelachtige vooronderstellingen. Een onderwijsideologie van een dwingende wettelijke basis voorzien, is niets minder dan wettelijke, ideologische overheidsindoctrinatie. Dat voorstel moet dus met kracht door de Tweede Kamer van de hand worden gewezen en de staatssecretaris die het indient afgeserveerd; wegens incompetentie met betrekking tot het fundamenteel-democratische inzicht dat een democratische staat niet mag indoctrineren.

Karikatuur

Natuurlijk dringt de vraag zich op waarom de MBO Raad toch zo graag dat competentiegerichte leren wil, dat het zelfs een wettelijke basis eist. Heeft de raad zichzelf ideologisch laten hersenspoelen, met als gevolg dat de raad aan zodanige ideologische blikvernauwing is gaan lijden dat al die wetenschappelijke kritiek niet meer kan worden waargenomen? Of gaat het hier om een vlucht naar voren? Bijna het hele mbo is al competentiegericht bezig - veel leerlingen zeggen 'competentiegericht niet bezig'. De interne kritiek wordt gesmoord, maar de

Anique ter Welle

De jeugd van tegenwoordig...

De ouderraad organiseerde begin april een debatavond over de grenzenloze generatie, naar aanleiding van een onderzoek van bureau Motivaction naar dit thema. De avond was bedoeld voor leerlingen en ouders, maar ook docenten waren welkom. Onderzoeker Frits Spangenberg zou aanwezig zijn om toelichting te geven.

Kritisch

Ik had er tijdens een les al eens aandacht aan besteed. We onderwierpen toen het onderzoek van Motivaction aan een kritische blik: waarover gaat het? In dit onderzoek worden drie generaties vergeleken en de algemene uitkomst is dat de huidige de asociaalste is. De huidige generatie toont weinig interesse in grote maatschappelijke kwesties, maar vooral in *Hyves* en materiële zaken. We verdiepten ons vooral in de kwaliteit van het onderzoek. Hoe kun je drie generaties met elkaar vergelijken in een periode van 25 jaar, de tijd die het onderzoek nam? De aanname van de onderzoekers is dat er vanaf het twintigste levensjaar niet zo veel meer in de waarden en normen van een persoon verandert. Ik durf dat op zijn minst voor mezelf te betwijfelen, maar misschien ben ik een uitzondering. Ik moet bekennen dat ik, toen ik een jaar of zestien was, vooral bezig was met uitgaan, kleren en jongens. Ik was wel mordicus tegen plaatsing van kruisraketten, maar vooral omdat dat heel erg in was. Was mijn generatie wel zoveel socialer dan de huidige?

Uitzondering

Door de ouders was me gevraagd om met leerlingen stellingen voor deze avond te bedenken. De leerlingen die dat deden en naar de avond wilden gaan, passen overigens ook totaal niet in het beeld dat de onderzoekers van de huidige generatie schetsen. Misschien hebben we het hier wederom over uitzonderingen.

Er waren vooral ouders en docenten aanwezig. Dat was natuurlijk jammer. Spangenberg merkte hier zuur en gemakzuchtig stereotyperend over op dat de jongeren er blijkbaar voor hadden gekozen om voor de televisie te blijven hangen. Later bleek dat sommige jongeren waren gaan sporten en ik kan me eerlijk gezegd wel voorstellen dat je er op die leeftijd niet op zit te wachten om met je ouders over dit onderwerp in het openbaar in debat te gaan. Dat debat heb je thuis al zo vaak. Een jongen vertelde trouwens dat hij zijn ouders met geen mogelijkheid had kunnen meekrijgen - dat kan dus ook.

Met heuse elektronische stemkastjes werd onze mening over stellingen gepeild, zoals 'ouders willen tegenwoordig de beste vrienden van hun kinderen zijn', of 'ouders hebben geen idee waar hun kinderen mee bezig zijn als die achter de computer zitten'. Echt spannend werd het niet. We bleken nogal gematigd in onze opvattingen. Af en toe werd iemand om een toelichting gevraagd, en daar reageerden anderen dan weer op. Dit leidde tot een debat dat zich vooral tussen ouders afspeelde. De aanwezige jongeren hadden toch iets meer last van microfoonvrees, met die ouders en docenten erbij.

Jaren vijftig

Frits Spangenberg heeft een missie, zo bleek tijdens zijn toelichting. Hij vindt dat het niet goed gaat met de jeugd van tegenwoordig en dat zijn onderzoek die opvatting ondersteunt. Het maakte op mij geen sterke, maar wel een jaren-vijftig-indruk - weinig wetenschappelijk ook - maar daar ging de avond niet over. Aan het eind werd het toch nog even spannend omdat twee ouders elkaar in de haren vlogen. De ene ouder beklagde zich erover dat de avond, waar hij zijn kinderen mee naar toe had genomen, absoluut niet leuk was voor jongeren, maar saai. Hoe moest hij dat straks in de auto terug naar huis aan ze uitleggen? De andere ouder vroeg zich, in reactie hierop, hardop af waarom alles toch altijd leuk moest zijn. Sommige dingen waren misschien gewoon interessant zonder leuk te zijn... en dat vond ik nu weer een leuk einde van een tamme avond.

Ben ik er nu van overtuigd dat de jeugd van tegenwoordig er maar op los leeft zonder maatschappelijke betrokkenheid? Nee. Elke generatie heeft wel een aantal in het oog springende kenmerken en de waanzinnige ontwikkeling op het gebied van communicatietechnologie heeft natuurlijk veranderingen in jongerencultuur teweeggebracht; veranderingen die ouders en docenten in de gaten moeten houden. Daarentegen denk ik dat volwassenen vooral het goede voorbeeld moeten geven en grenzen moeten stellen. Die avond heb ik vooral ouders en docenten gehoord die dat elke dag doen, of in elk geval proberen. Uitzonderingen? ◀

externe kritiek is steeds luider te horen. Met een wettelijke basis kan de MBO Raad straks zeggen: 'U heeft misschien wel een beetje gelijk en inderdaad, helemaal Dijsselbloem-proof is het niet, maar ja, we moeten nu eenmaal en het ministerie schrijft wel voor, maar verschaft niet de bijbehorende middelen.'

Of ligt het nog anders? Zeker is dat de greep van de hogere managers op hun ROC's dankzij het competentiegerichte leren flink is verstevigd, dat wil zeggen: de greep op de lasten van onderwijzend personeel. Minder gecertificeerde en gekwalificeerde, maar dure docenten, meer coaches en begeleiders die niet over specifieke vakkennis hoeven te beschikken en dus wel met een salarisschaal (of twee, of drie) minder toekunnen. Minder klassikaal, inhoudelijk onderwijs - om over algemeen vormend onderwijs nog maar te zwijgen - en dus minder dure, inhoudelijk geschoolde docenten. Schets ik nu een karikatuur? Misschien, maar ik zou de harde cijfers wel eens willen zien over de relatieve daling van het aantal goed gekwalificeerde en gecertificeerde docenten in het mbo, of over de daling van de gemiddelde, werkelijke studielast van mbo-opleidingen (gemiddelde, want dit geldt niet voor alle opleidingen). Die cijfers moet de MBO Raad zo op tafel kunnen leggen, evenals harde cijfers over de ratio tussen de kosten van het management en die van het onderwijzend personeel in het mbo, en welke trend die ratio de afgelopen tien jaar heeft vertoond. Voorlopig moet het oordeel luiden: de eis om het competentiegerichte leren van een wettelijke basis te voorzien dient vooral, zo niet uitsluitend, het belang van mbo-bestuurders en -managers. Mag er alsjeblieft van worden uitgegaan dat de opvolger van demissionair staatssecretaris van Onderwijs Marja van Bijsterveldt, en zo niet zij dan toch ten minste de Tweede Kamer, korte metten met dat voorstel maakt? ◀

Noot

1. Sieneke Goorhuis-Brouwer (e.a.), *Mythes in het onderwijs*, Amsterdam, 2008 (kort na publicatie in *Maatschappij & Politiek* besproken; *Maatschappij & Politiek*, mei 2008, nummer 3).

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Enquête onder lezers vakblad voor Maatschappijleer

Maatschappij & Politiek krijgt 7+

Lieke Meijs

De redactie van *Maatschappij & Politiek* speculeert in redactievergaderingen graag over wat de lezer wil: 'Nee, de lezer houdt niet van lange, theoretische stukken, maar wil compacte handzame artikelen. Nee, de lezer heeft geen opiniërende stukken over politiek, die leest hij wel in zijn

eigen krant'. Het blijft speculeren. Op de Docentendag in februari kregen alle bezoekers een enquête over de inhoud van hun vakblad uitgereikt. Er kwam een flinke stapel ingevulde formulieren terug... eindelijk zicht op wat de lezer wil.

Een eerste vraag, wie de lezers van *Maatschappij & Politiek* zijn, lijkt eenvoudig, maar een (school)abonnement op *Maatschappij & Politiek* geeft geen uitsluitel of het blad ook wordt gelezen en in welke mate. Van de 400 bezoekers van de Docentendag hebben 84 personen de enquête ingevuld. Zes van hen lezen het blad nooit. Van de lezersgroep bleken 52 mensen een havo/vwo-achtergrond te hebben, 39 respondenten van het vmbo afkomstig te zijn, vijf van het mbo en vier van het hbo/wo. Van de 52 genoemde respondenten geeft 91 procent les in Maatschappijleer/Maatschappijwetenschappen of burgerschapscompetenties. Van de 78 lezers bleek 41 procent het blad altijd te lezen, 38 procent regelmatig en 18 procent zelden. De redactie verwachtte dat de lezers vooral een schoolabonnement zouden hebben, maar meer dan de helft van de lezers

heeft een eigen abonnement en slechts 30 procent een schoolabonnement.

Wat vindt de lezer van de inhoud van het blad?

De vraag om een rapportcijfer aan het blad te geven, stelde de redactie om een algemeen oordeel te krijgen. Behalve één 5 en één 9, gaf men een cijfer tussen 6 en 8 met een gemiddelde van 7+. Daar is de redactie tevreden mee, zeker in combinatie met het antwoord op de vraag of de lezer 'de kwaliteit ten opzichte van enkele jaren geleden vindt toegenomen, afgenomen of gelijk gebleven'. Daarover zegt 52 procent dat de kwaliteit is toegenomen, 39 procent vindt die gelijk gebleven en 9 procent vindt die afgenomen. Overigens kruisten veel mensen het antwoord 'kan ik niet beoordelen' aan.

Aan de speculatie van de redactie dat er

te theoretisch wordt geschreven, komt een einde door het antwoord van de lezers op de vraag of het blad te theoretisch of juist te praktisch gericht is, of dat de verhouding tussen theoretische en praktijkgerichte artikelen goed is. 75 procent vindt de verhouding goed, 24 procent zegt dat het te theoretisch is en één persoon vindt *Maatschappij & Politiek* te praktijkgericht.

Over de hoofdtaak van het blad - 'lezers informeren over de ontwikkelingen bij Maatschappijleer' - zegt 58 procent dat *Maatschappij & Politiek* deze rol goed vervult, 39 procent gaf een voldoende en één lezer vindt dat deze rol onvoldoende wordt vervuld. De opiniërende rol van *Maatschappij & Politiek* - opiniërende artikelen die bijdragen aan discussies over onderwerpen die van belang zijn voor Maatschappijleer - vindt 35 procent goed, 60 procent voldoende en 4 procent onvoldoende vervuld. Recensies en signaleringen vindt 42 procent

goed, 51 procent voldoende en 4 procent onvoldoende.

Wat wil de lezer?

De antwoorden op de vraag naar onderwerpen waar de redactie te weinig of teveel aandacht aan schenkt, laten geen eenduidig beeld zien. Internationale vraagstukken scoren het hoogst als onderwerp waaraan de redactie meer aandacht zou moeten schenken (31 procent), daarna worden onderwijsvraagstukken (22 procent) en sociale en culturele vraagstukken (19 procent) genoemd. Welk schooltype zou meer aandacht in het blad moeten krijgen? Vmbo zegt 36 procent en havo 13 procent, maar 22 procent zegt 'geen van alle'. Onder overige opmerkingen kon de individuele lezer nog wensen kwijt. Die waren diffuus en uiteenlopend van 'meer Maatschappijwetenschappen' tot 'lijstje met relevante literatuur en relevante dvd's'. De weg naar de website van het

blad *Maatschappij & Politiek* (www.maatschappijenpolitiek.nl) weten veel lezers nog niet te vinden: 51 procent bezoekt deze nooit, 40 procent af en toe en maar één lezer vaak. De meeste respondenten noemen als reden om de website te bezoeken 'grasduinen'. Van de inhoud van de website kan 56 procent niets zeggen, 34 procent vindt die voldoende en 10 procent goed.

Wat gaat de redactie hiermee doen?

De redactie neemt zich voor meer aandacht aan het vmbo te besteden. De website moet aantrekkelijker worden en de functie en het doel ervan moeten duidelijker worden: archief, vindplaats van lesmateriaal en bieden van achtergrondmateriaal bij artikelen. Over twee jaar zal er weer een enquête worden gehouden. De redactie gaat dan voor een 8+. ◀

Graphic novels als lesmateriaal voor Maatschappijleer

Meer dan een stripverhaal

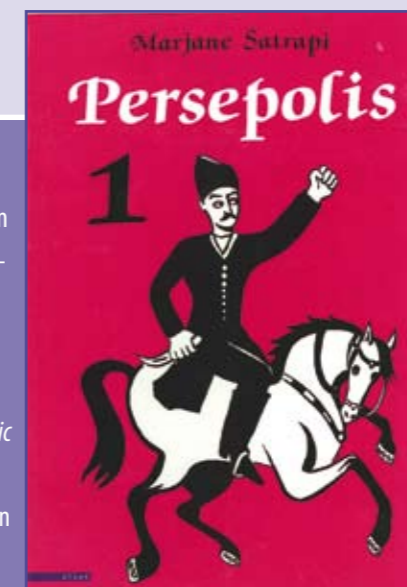
Bas Banning

Graphic novel

Graphic novels zijn stripverhalen die ook door volwassenen kunnen worden gelezen. De eerste *graphic novels* verschenen al in de jaren zeventig. De laatste jaren verschijnen er steeds meer titels, die een steeds groter publiek bereiken. *Graphic novels* zijn soms experimenteel en gewelddadig, dan weer autobiografisch of journalistiek. Bekende *graphic novels* zijn *Maus* door Art Spiegelman, over de Tweede Wereldoorlog, en *Het Boek Genesis* door Robert Crumb, een verstripping van het Bijbelboek Genesis.

Graphic novels zijn beeldverhalen die goed zijn te gebruiken in lessen Maatschappijleer of Geschiedenis, al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat ze niet altijd even gemakkelijk zijn. In deze kennismaking met *graphic novels* behandelt Bas Banning drie van deze beeldverhalen: *Persepolis*, *Wals met Bashir* en *Onder Palestijnen*.

Persepolis van Marjane Satrapi is een autobiografische *graphic novel* over de jeugd van de uit Iran afkomstige schrijf-

ster. Het boek beschrijft op indringende en vaak ook grappige wijze het leven van een opgroeiend meisje in het Iran vanaf het einde van de jaren zeventig. Het geeft een goed beeld van de vervolging onder het regime van ayatollah Khomeini. Begin jaren tachtig wordt Satrapi voor haar veiligheid naar Wenen gestuurd. Voor Satrapi is dat een enorme cultuurschok, die in het boek erg mooi wordt weergegeven. Het boek is gemakkelijk te lezen doordat Satrapi van gestileerde zwart-wittekeningen gebruikmaakt. In 2007 verscheen de animatiefilm van *Persepolis*. Ook deze is uitstekend in de klas te bekijken, bijvoorbeeld bij het onderwerp mensenrechten.

Israëliisch oorlogsverleden

Wals met Bashir van Ari Folman & David Polonsky ging de omgekeerde weg. Hierin is sprake van een verstripping van de animatiefilm *Waltz with Bashir*. Deze film won talloze prijzen. De ex-soldaat Ari Folman herinnert zich niets meer van zijn deelname aan de Israëlische oorlog met Libanon aan het begin van de jaren tachtig. De film is een zoektocht naar dit oorlogsverleden. Het boek eindigt met de slachting van de vluchtelingenkampen Sabra en Shatila. Dan stapt het boek

uit de stripvorm, alsof foto's de enige manier zijn om dit leed weer te geven. Deze antioorlogsstrip is geen eenvoudige kost, maar geeft goed de trauma's weer die door deelname aan een oorlog worden veroorzaakt.

Palestijnse gebieden

De laatste *graphic novel* is *Onder Pales-*

tijnen. De intifada in beeld van Joe Sacco. Dit is een journalistiek stripverhaal uit 2005 over zijn bezoeken aan de Palestijnse gebieden. Sacco reist als journalist rond en biedt een blik in het dagelijkse leven van de Palestijnen, met alle verveling en frustratie die daarbij komt kijken: van wegversperringen tot avondklok. Elke familie die Sacco ontmoet heeft wel

een verschrikkelijk verhaal te vertellen. Hoewel de tekenstijl soms wat druk en overdonderend is, zou deze strip goed kunnen worden gebruikt bij een project over het thema Israël en Palestina. Natuurlijk zijn er nog andere voorbeelden van *graphic novels* die in de klas kunnen worden gebruikt. Een daarvan is *Nelson Mandela, de biografie*. ◀

Geknipt

Scholieren geven eigen school 7,2

Middelbare scholieren zijn over het algemeen redelijk tevreden over het voortgezet onderwijs. Zij geven hun eigen school gemiddeld een 7,2 als rapportcijfer. Dat blijkt uit de LAKS-Monitor, een onderzoek van ResearchNed onder 60.000 scholieren in opdracht van het Landelijk Actie Komitee Scholieren (LAKS). Volgens het LAKS valt op dat vmbo-scholieren en havoscholieren een stuk kritischer zijn dan vwo'ers. (Bron: *AD/Algemeen Dagblad*, 9 april 2010)

Scholen kweken zesjesmentaliteit

Politici, opiniemakers en leerkrachten verzuchten vaak dat scholieren lijden aan een zesjesmentaliteit. Huiswerk wordt niet gemaakt, lesstof niet gelezen, werkstukken worden bij elkaar gegoogleed. Vaak krijgt de leerling hiervan de schuld. Ten onrechte. Het is het stelsel dat de leerling in luiheid condicioneert én faciliteert. De starheid binnen het onderwijs dwingt scholen en scholieren het onderwijs risicoloos in te richten. Talent, kansen en geld gaan hierdoor verloren. Nederland heeft wat onderwijssociologen noemen een gedifferentieerd onderwijssysteem. Net als Duitsland en Oostenrijk selecteren we op jonge leeftijd via harde criteria de leerwegen die een kind kan bewandelen. De Cito-toets op 12-jarige leeftijd bepaalt op welk onderwijsniveau een leerling terecht komt. De kans dat een kind zich ontworstelt aan dat advies is miniem. De kans op overstappen naar een hoger onderwijsniveau binnen het voortgezet onderwijs evenzo. Eventuele laatbloeiers of achterstands-

leerlingen moeten geforceerd een omweg maken via middelbaar of hoger beroepsonderwijs.

(Bron: *de Volkskrant*, 14 april 2010)

De keerzijde van bonus voor docenten

'Een bonus maakt docenten blij'

kopte *de Volkskrant* onlangs. De krant schreef over de prestatiebeloning in het onderwijs, die in Nederland nog weinig gangbaar is, maar

die een van de beste manieren lijkt te zijn om het onderwijs te verbeteren. Dat constateerde het Centraal Planbureau al in 2006. Her en der wordt in Nederland al wel geëxperimenteerd met de prestatiebeloning. Op de Purmerendse Onderwijsgroep wordt nu voor het tweede jaar met teambonus- en gewerkt. Die kunnen maximaal per persoon 900 euro bruto bedragen. Elk van de ongeveer vijftien betrokken teams heeft een *target* geformuleerd. Het ene team wilde het aantal spijbelaars omlaagbrengen, het andere wilde de resultaten van het examen verbeteren. Uitgangspunt was dat de doelen meetbaar en haalbaar moesten zijn. In het eerste jaar haalden alle teams hun doel. Het belangrijkste argument tegen prestatiebeloning lijkt filosoof Wouter Sanderse van de Radboud Universiteit in Nijmegen dat de bonus ten koste zal gaan van de minder meetbare, maar net zo belangrijke pedagogische taken van de leraar. Leraren in het voortgezet onderwijs geven natuurlijk een vak, maar doen ook iets heel anders dan het overbrengen van kennis. Door hun voorbeeldfunctie brengen zij jonge mensen bij wat eerlijkheid inhoudt, wanneer troost en straf gepast zijn, en wat het betekent om geduldig te

blijven met iemand die stottert. Om een prestatiebeloning op dit vlak in te voeren, zou je echter de morele ontwikkeling van leerlingen moeten kunnen meten. Dat is niet zo gemakkelijk. Hoe bepaal je of een leraar zijn leerlingen eerlijker heeft gemaakt? Kan dat met een schriftelijke toets, zoals bij Geschiedenis, of blijkt dat veeleer uit het dagelijkse gedrag van een leerling? (Bron: *Trouw*, 16 april 2010)

Huis voor Democratie

In september 2010 is de oprichting gepland van de Stichting Huis voor Democratie en Rechtsstaat. De raad van toezicht van de stichting is bekend maar er wordt nog een zevende persoon gezocht.

De raad van toezicht van de stichting zal, naast voorzitter Wim Deetman, bestaan uit de volgende leden: Henk Dekker, hoogleraar Politieke Socialisatie en Integratie aan de Universiteit van Leiden (op voordracht van de ondernemingsraad); Amma Baddoo-Asante, zelfstandig adviseur en dagvoorzitter/debatleider; Mark Verheijen, wethouder in de gemeente Venlo; Yvonne Zonderop, zelfstandig journalist en programmamaker; tevens lid van de Raad van Commissarissen van de FD Mediagroep; en Kars Veling, algemeen directeur van de Johan de Witt schoolengroep. Dat meldt staatssecretaris Ank Bijleveld van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in een brief aan de Tweede Kamer. Gezocht wordt nog naar een zevende lid van de raad van toezicht, met ervaring binnen democratische instituties op internationaal of supranationaal niveau. Intussen wordt de formele oprichting van het Huis voorbereid en wordt begonnen met de werving van de nieuwe directie. (Bron: *www.binnenlandsezaken.nl*, 21 april 2010)

Lesmateriaal

Knorr - Roti

Stereotypen over de Nederlandse cultuur.

Amstel - Huwelijksaanzoek WK voetbal 2010

De man als stereotype. Actualiteit in reclame. Doelgroep van de reclame.

Essent - reclame

Ideaalbeeld van een standaard Nederlands gezin.

Cup-a-soup - Crisis op kantoor

Als mensen op kantoor *cup-a-soup* drinken, krijg je een ontspannen werksfeer.

Slankie - Goed lijf

Als je goed in je lijf zit, kan je niets gebeuren. Tevens duidelijke rol voor de muziek.

Sire - Spotje tegen alcohol

Ouders bewust maken over de gevolgen van alcohol voor hun kind. Waarde: gezondheid. Norm: geen alcohol geven aan kinderen.

Consument en veiligheid - Basejump

Bewustmaken van de gevaren van vuurwerk. Waarde: veiligheid. Norm: vuurwerk op een veilige manier afsteken.

Beter Horen - Suarez

De voetballer Suarez heeft een gehoorapparaat nodig.

NEM - Frans Bauer

Inzetten Frans Bauer is naar de NEM overgestapt.

Reclame

Vijf jaar geleden heb ik de kabelaansluiting de deur uit gedaan. De verleiding van het wezenloos zappen bleek te groot. Dit besluit hing samen met de mogelijkheid de programma's van de publieke omroepen online te bekijken: televisiekijken wanneer het mij uitkomt, van programma's die ik op dat moment wil zien - zappen is onmogelijk.

Invloed

Deze omgang met televisie betekent dat je geen reclame meer ziet, en juist hierdoor heb ik ervaren hoeveel invloed reclame op ons heeft. Zo refereren mensen bij bepaalde situaties aan reclames, voeren het zelfs als gespreksonderwerp aan ('Ken je die reclame waarin...'), of nemen uitdrukkingen over, die mij niets zeggen: 'Goeie-mogge!'. Hetzelfde geldt voor muziek. Zo is alleen door de Bacardi-reclame het lied *A night like this* van Caro Emerald een hit geworden. Dat een reclame af en toe sterk aanslaat, wil echter nog niet zeggen dat het product ook aanslaat. Weet u bijvoorbeeld nog bij welk product de uitspraak 'Nu even niet' hoorde, of het liedje *I'm to sexy for my car?*

Reclamemakers maken dankbaar gebruik van muziek en woord, maar ook van stereotypen. Een wasmiddelreclame is altijd voor de vrouw bedoeld, tenzij het juist weer een zo gemakkelijk wasmiddel is dat zelfs de man die was kan doen. Ook ideaalbeelden worden gebruikt. Als vrouw moet je er slank uitzien en om dit te bereiken ga je op dieet met *Slim Fast*. De meest irritante reclame van dit moment, die van de Nederlandse Energie Maatschappij (NEM), maakt gebruik van een bekende Nederlander Frans Bauer. De suggestie hierbij is dat als Frans Bauer voor de betreffende maatschappij kiest, ook ik met een gerust hart kan overstappen. Ik wil dezelfde koffie drinken als George Clooney of me met hetzelfde scheermesje scheren als Tiger Woods. Veel reclames maken gebruik van een als-dan-redenering. Als ik Axe Deo gebruik, dan lopen alle vrouwen achter mij aan. Heel soms gaan reclames inhoudelijk in op de kwaliteiten van het product. In de reclame van Burger King wordt getoond uit welke heerlijke ingrediënten een Burger bestaat.

Opdracht

Voor de bijgevoegde opdracht zijn vier reclamespotjes geselecteerd. Ze zijn op *YouTube* te vinden door op de fragmentnamen in de opdrachten te zoeken. De docent laat het spotje zien en laat het door leerlingen aan de hand van vragen analyseren. Met een goede zoekinstructie kunnen leerlingen ook zelfstandig achter een computer aan het werk worden gezet. Aan de hand van deze opdracht analyseren leerlingen van welke beïnvloedingsmethoden reclamemakers gebruikmaken. Met deze kennis kan de docent de leerlingen nu zelf een reclame laten maken. Verdeel de klas in groepen van vier of vijf leerlingen en laat elke groep een reclamespotje maken met behulp van één van de geanalyseerde beïnvloedingsmethoden. Zo moet een groep gebruikmaken van een stereotype, een andere groep van een ideaalbeeld en een volgende groep van een bekend persoon. Alle reclamespotjes moeten een slogan en een passend muziekje bevatten. De docent kan elke groep een product geven waarvoor ze een reclame moeten maken, of de groepen zelf een product laten bedenken. Ervaring leert dat leerlingen met zeer creatieve producten (en reclamespotjes) komen. In het kader vindt u een greep uit andere spotjes die voor deze opdracht zijn geselecteerd.

Christine Elout

Reclame

Zit je net lekker in je favoriete televisieprogramma of film, wordt het onderbroken door het reclameblok! Reclames zijn irritant, maar sommige spotjes blijven toch hangen. Waarschijnlijk herinner je het woord *Goeiemaggel* nog wel.

Welke reclame vind jij het beste? Beschrijf deze reclame hieronder.

.....

Waarom vind je deze reclame zo goed?

.....

Heb je door deze reclame het product ook echt gekocht? Waarom wel of waarom niet?

.....

Reclamemakers proberen ons over te halen om een product te kopen. Hiervoor gebruiken ze bepaalde trucjes. Denk aan de reclames die je kent. Schrijf zoveel mogelijk reclametrucjes op en probeer een reclame te bedenken waarin dit trucje wordt gebruikt. Om je op weg te helpen staat er al een voorbeeld.

Trucje	Reclame
Muziek	Caro Emerald, A night like this, in de Bacardi-reclame.

.....

We gaan nu kijken naar vier reclames. Elke reclame laat de docent twee keer zien. Over elke reclame wordt een aantal vragen gesteld. Beantwoord deze vragen.

Fragment 1: Knorr - Gordon en Joling

Gordon en Joling zijn op vakantie in Argentinië. Een stereotype is een overdreven en onjuist beeld van eigenschappen van mensen uit een bepaalde groep. Over welke groep gaat deze reclame?

.....

Beschrijf minimaal twee stereotype kenmerken die aan deze groep worden toegeschreven.

.....

Noem één of meerdere trucjes waarvan deze reclame gebruikmaakt.

.....

Fragment 2: Coca Cola Light – Diet Coke break

In reclames komen ideaalbeelden voor, beelden van mensen en situaties die er helemaal perfect uitzien.

Welk ideaalbeeld komt in deze reclame voor?

.....

Hoe kun je volgens de reclame dit ideaalbeeld bereiken?

.....

Fragment 3: Axe - Woman

Een reclame over Axe deodorant.

Wat wil deze reclame je doen geloven? Maak de zin af: 'Als je Axe gebruikt, dan...'

.....

Elke reclame heeft een bepaalde doelgroep. Welke doelgroep heeft deze reclame?

.....

Schrijf twee redenen op waarom juist deze doelgroep interessant is voor reclamemakers:

.....

Fragment 4: SIRE - De maatschappij dat ben jij.

Niet alleen commerciële organisaties maken reclame. We gaan nu kijken naar een spotje van SIRE (Stichting Ideële Reclame).

Wat wil deze reclame bereiken?

.....

Denk je dat de reclame zijn doel bereikt? Dus: kun je door reclame de normen en waarden van mensen veranderen? Leg je antwoord uit.

.....

Noem één of meerdere trucjes waarvan deze reclame gebruikmaakt.

.....

Geef je mening!

Hieronder zie je een aantal stellingen. Ben je het eens of oneens met deze stellingen? Leg duidelijk uit waarom je het eens of oneens bent.

Wanneer een bekend persoon een product aanprijst, ga ik het eerder kopen.

Eens/Oneens, omdat .....

.....

Reclame heeft invloed op hoe ik vind dat ik eruit moet zien.

Eens/Oneens, omdat .....

.....

Door stereotypen in een reclame ga ik anders denken over een groep personen (bijvoorbeeld homo's).

Eens/Oneens, omdat .....

Gratis gastlessen voor mbo Politiek, stemmen en verkiezingen

Gaan uw leerlingen in maart 2010 voor het eerst naar de stembus? Vanaf 1 oktober heeft het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) een aanbod van gastlessen dat zich richt op deze groep leerlingen.

Enthousiaste gastdocenten van het IPP komen hier voor graag naar uw school. En wat verandert er nog meer als je 18 wordt? Ook die vraag beantwoorden onze gastdocenten samen met uw leerlingen. De lessen richten zich op het mbo.

U kunt kiezen uit lessen met verschillende thema's:

- Stemmen
- Hoe kun je zelf invloed uitoefenen?
- Hoe wordt ons land bestuurd?
- Politieke partijen
- Lokale politiek
- Europa

In alle lessen wordt kennisoverdracht gecombineerd met interactieve werkvormen. De gastdocenten geven per dag op één school minimaal twee en maximaal vijf lessen. De gastlessen zijn gratis en beginnen niet voor 9.00 uur. Begin september vindt u meer informatie over de gastlessen en de wijze waarop u deze kunt aanvragen op

... WWW.POLITIEKINDEKLAS.NL

De Haagse Tribune 2010-2011

De Haagse Tribune biedt komend schooljaar een aantal nieuwe educatieve dagprogramma's aan. De bestaande programma's worden verder ontwikkeld en hebben een andere naam gekregen.

Dagprogramma's

- **Politiek**
- **Europa**
- **Van Republiek tot heden**
- **De grondwet**
- **Democratie en dictatuur**
- **Rechtspraak**

Bijzondere programma's

De Haagse Tribune biedt ook de volgende twee bijzondere varianten aan:

- **Politiek Den Haag kort**
- **Provincie Zuid-Holland**

Tegen betaling is het mogelijk een extra element toe te voegen aan de dag in Den Haag: een bezoek aan de Ridderzaal of een bezoek aan de Gevangenpoort. Voor meer informatie over de programma's en om in te schrijven kunt u terecht op:

www.dehaagsetribune.nl